

Mojca Batič Škarabot | Osnovna šola Frana Erjavca Nova Gorica

Branje in projektno učenje

Reading and Project-Based Learning

Izvleček

Ključne besede:

spodbujanje branja v tretjem
vzgojno-izobraževalnem
obdobju, vloga učitelja,
projektno učenje

Prispevek predstavlja poskus, kako v sklopu pouka slovenščine spodbujati učence v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju k dejavnemu branju umetnostnih in neumetnostnih besedil ter posledično vzdrževanju visokega bralnega interesa pri pouku in izven. V nadaljevanju je predstavljen primer spodbujanja branja znotraj projektnega učenja. Poskus se je izkazal za dobro prakso iskanja ustvarjalnih in praktičnih rešitev, zato je smiselno to metodo vsaj občasno vključevati v šolsko delo.

Abstract

Keywords:

promotion of reading in
third educational cycle, role
of teacher, project-based
learning.

This paper describes an attempt to encourage pupils in the second and third educational cycles to actively read fiction and non-fiction texts in the context of the Slovenian language instruction, to spark keen reading interest both inside and outside the classroom. The author proposes a method of promoting reading within project-based learning, which has proved to be effective at generating creative and practical solutions. Accordingly, it appears reasonable to incorporate it into school work, at least occasionally.

Uvod

Kot učiteljica slovenščine se pri svojem delu opiram na učni načrt za slovenščino, ki predvideva razvijanje recepcijske zmožnosti tako z običajnim kot interpretativnim branjem ter razvijanje zmožnosti dvosmernega sporazumevanja z branjem raznovrstnih neumetnostnih besedil že v drugem obdobju, v tretjem pa z branjem kompleksnih avtentičnih umetnostnih besedil. Učenci naj bi se po učnem načrtu urili v razvijanju različnih strategij branja; od selektivnega branja pri določenih neumetnostnih besedilih do natančnega in poglobljenega branja umetnostnih besedil, kjer pa naj bi v ospredje prišlo razvijanje tehnik, ki jih bodo potrebovali prav pri njihovi analizi. Pomen branja v povezavi z umetnostnimi besedili se v učnem načrtu poudari predvsem v delu, kjer se omenja razvijanje zmožnosti doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnih besedil z glasnim branjem, pri čemer učenec zvočno (so)oblikuje besedilno stvarnost, ko razločno in doživeto glasno bere pesemska besedila. Prav tako tudi ko razločno in interpretativno glasno bere prozna besedila ali ko glasno bere po vlogah dramska besedila, razčlenjena na več prizorov. Vse te oblike so potrebne, saj se učenec srečuje z različnimi gradivi in nalogami, ki od njega zahtevajo, da se hitro odloča, kako natančno bo prebral besedilo, po drugi strani pa je prav od njegove izbire strategije odvisno, kdaj bo posegel po določeni informaciji oz. kako natančno si jo bo zapomnil. Prav zato učni načrt spodbuja, da učenci sami poročajo o izbrani strategiji branja in vrednotijo njeno učinkovitost. Prav tako je pomembno, da vrednotijo svojo zmožnost kritičnega branja besedil in učinek pridobljenega procesnega in vsebinskega znanja.

Zato je moj cilj načrtovanje razvoja bralnih učnih strategij ob pozitivni spodbudi k branju, ki pa naj ne bi bila samo zunanja, ampak predvsem notranja, saj naj bi projektno delo pozitivno vplivalo na zavest in navade učencev glede bralnih navad.

Z branjem se učenci srečujejo v času pouka in izven. Gre za eno temeljnih kompetenc, za katere včasih odrasli mislimo, da jih učenci ob koncu drugega obdobja suvereno obvladajo, vendar ni vedno tako, saj lahko ugotovimo, da je določen odstotek učencev, ki ob branju doživlja občutke nelagodja, se glasnemu branju v razredu upira ali izogiba. Niti ni tako redko, da se taki bralci težko odločajo za bralno značko, v branju ne vidijo smisla, branje je za njih napor, pomena branja pa se še ne zavedajo. Učitelj slovenščine ima pred seboj zahtevno nalogo spodbujanja branja prav pri njih. To stopi toliko bolj v ospredje pri obravnavi umetnostnih besedil, ki so zaradi večpomenskosti včasih ravno njim dokaj nedostopna. Po učnem načrtu je ob takih besedilih najlažje razvijati recepcijsko zmožnost, to je zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih besedil, vendar se pri šibkih bralcih dokaj hitro pokaže nelagodje, saj niso prepričani, da so besedilo

prav razumeli, ali v svoj pogled na prebrano ne verjamejo v celoti, kljub temu da ima bralec pri umetnostnem besedilu pravico do lastne interpretacije, vsaj do neke mere.

Ob bok samostojnega in suverenega branja posameznika se dokaj hitro postavi tudi samostojno učenje. Pri tem ne gre samo za širok pojem, ampak tudi za zapleten proces, ki traja vse življenje, in na katerega moramo učitelji učence pripraviti, saj so to zahteve sodobne družbe. Že nekaj časa je, kar se učitelji pri svojem delu v razredu srečujemo tudi s posredovanjem informacij o tem, kako utrjevati branje in kako se učiti, da bo učenje učinkovito in znanje trajno. Da je suhoparno neposredno pozivanje učencev k branju in učenju neučinkovito, se je pri pouku pokazalo zelo hitro. Prav zato mora biti učitelj zavezan k nenehnemu iskanju novih prijemov in metod, s katerimi bo dosegel, da bodo učenci več brali in se bolj dejavno učili. Poti je seveda več, ni pa nujno, da bo ista metoda vedno prinesla zaželeno dobro ali vsaj zadovoljljive rezultate. Učenci v digitalizirani dobi lahko kaj hitro zadovoljijo vse svoje čute, zato je vzgoja k potrpežljivemu izbranemu in kultiviranemu literarnemu okusu težka in dolgotrajna. Učiteljeva naloga je na tem mestu ključna, saj z osmišljanjem sprotne dela spodbuja motivacijo in vztrajnost pri učencih.

Korak naprej

Pri pouku slovenščine se srečujem z različnimi težavami v povezavi z branjem in učenjem na sploh. Rešujem jih tako, da se odločam, kaj bom z učenci delala in kako, da bi bili pri tem učinkovitejši in samostojnejši. Odpravljanje težav je zelo zapleteno, saj so poleg slabo usvojene tehnike branja prisotni še nelagodje, sram, občutki manjvrednosti in nepoznavanje učnih tehnik. Če želimo doseči trajno znanje, je učencem treba predstaviti različne tehnike učenja. Da bi jih resnično usvojili, pri tem pa spremenili mnenje glede praktičnosti in uporabnosti, je treba izbrano tehniko uriti pri obravnavi določene snovi. Tak način postopanja terja nekoliko več časa pri obravnavi snovi, saj je treba postopek določenih korakov usvojiti, vendar se obrestuje kasneje, ko postanejo učenci dovolj samostojni pri raziskovanju in razumevanju snovi. Učitelj na ta način prevzema vlogo koordinatorja in usmerjevalca in ostaja vse manj v ospredju. Učenci postanejo akterji svojega učenja in znanja. Viden pa postane tudi napredek pri samostojnem delu učenca, saj je kakovost znanja boljša. Ta proces poteka vzporedno z osebnostnim razvojem učenca in terja čas.

Da bi učenci pri samostojnem branju in delu lahko naredili korak naprej, je pogosto najprej treba narediti korak nazaj. Takrat se o branju in njegovem pomenu veliko pogovarjamo. Učenci šele čez čas ponotranjijo določene navade in načine in do takrat je treba vztrajati. Ob branju vse od otroštva usvajajo tako besedišče kot rabo jezika ter domišljijo.

Projektno učenje

Pri iskanju takšnih in drugačnih metod učenja sem se med drugim osredotočila tudi na načela projektne dela, kot sem ga spoznala pred leti in v razredu večkrat preizkusila. Osnovni model kot ga ponuja program Poganjki projektov predvideva več korakov, ki si sledijo v točno določenem zaporedju, s čimer se zagotavlja zanesljiva izvedba. Učitelj v svoji učni praksi lahko osnovni model prilagaja skupini in vrsti dela, saj se odloča glede poglobljenosti obravnave. Projektno delo v celoti podpira raziskovanje lastnega branja in učenja, saj vodi posameznika, ki se znajde v drugačnem delovnem okolju oz. metodi, da najde rešitev za določen problem, tako da analizira obstoječe stanje, si izbere cilj ter načrtuje vmesne korake, ki ga bodo pripeljali do želenega rezultata. Pri načrtovanju projektne dela z učenci se osredotočam na povezovanje samih načel te metode z branjem in učenjem, ki bi motiviralo učence in jim pokazalo pot do samostojnega učenja. Prvi korak je vsekakor natančna analiza postopkov in učinkov projektne delovanja. Naslednji korak je izbira ciljev in vsebin iz učnega načrta, ki morajo podpirati motivacijo za branje. Izbira metode in koraki morajo biti taki, da učenca opolnomočijo pri samostojnem učenju, da je pri usvajanju določenega znanja samostojen. Začetni učiteljev vložek je večji, saj predvideva temeljito pripravo in oblikovanje poteka dela ter predvidevanje zaključkov.

Potek dela

Pri predstavitvi projektne dela v razredu učencem najprej razložim, kaj bomo počeli in zakaj, nato pa jih razdelim v manjše skupine. Razdelim jim tudi material, ki ga bodo potrebovali, in postopoma dajem navodila za delo. Projektno delo zahteva od posamezne skupine, da na večje plakate zapiše vse faze nastajanja izdelka, tako se vidi napredek posamezne skupine in celotnega projekta, obenem pa je to tudi motivacija za delo. Na začetku je treba opredeliti ne samo temo in namen, ampak tudi pravila.

Naš namen je utrditi že znane pojme ob branju umetnostnih besedil ter poiskati zanimive rešitve, s katerimi bi spodbujali branje samo po sebi. Prav zato določim in učencem predstavim umetnostna besedila, ki si jih po skupinah poljubno izberejo in razčlenjujejo po navodilih. Pri tem urijo svoje učne spretnosti in veščine. Vsaka skupina dobi svoje umetnostno besedilo, npr. Potočnega Kramoha Prežihovega Voranca, Kozlovsko sodbo Josipa Jurčiča, Pet pepelk Žarka Petana, Kaj vse diši? Saše Vegri itd. Učenci izbrano besedilo preberejo skupaj in se o njem pogovorijo. S pomočjo učnega lista, ki ga rešijo, utrdijo že spoznane strokovne izraze in vsebine.

Pri tem si pomagajo z literaturo v fizični ali elektronski obliki. Seveda njihovo delo vseskozi spremljam in usmerjam. Po opravljeni nalogi se skupine pripravijo na poročanje. Pri tem spet lahko uporabljajo različne oblike, od klasičnega poročanja s plakatom do PowerPointa, izbira je odvisna od njihovega znanja in veščin, med projektним delom pa se te še dodatno urijo. Poročanje poteka tako, da vsaka skupina predstavi svoje ugotovitve po interpretativnem branju besedila.

Po tej fazi se začenja nekoliko bolj ustvarjalno delo, ko učenci spoznavajo predvsem osnove projektne dela. Projektno učenje je za marsikoga nekaj novega in zanimivega, zato se lotevajo nalog z velikim pričakovanjem, delo v skupini pa jim je na splošno všeč. V skupini morajo učenci doseči določene zahteve oz. opraviti določene naloge, ki jih predstavljam postopoma. Znotraj skupine si morajo delo enakovredno razdeliti, da ne bi prihajalo do preobremenjenosti posameznikov in se držati sklenjenega dogovora. Prav tako mora vsaka skupina določiti svojega vodjo, ki poleg drugih nalog poroča o delu skupine. Vsak član skupine je samostojen in dejaven, saj se zaveže, da bo opravil svoj del naloge in s tem prispeval h končnemu rezultatu. Tudi težave, kot je slabo opravljeno delo ali nesoglasja, morajo rešiti med seboj, da lahko izpeljejo nalogo do konca. Projektne naloge izpeljem večinoma v sedmem razredu, zato ni večjih težav z dogovarjanjem. Ker trajajo take naloge dalj časa, je toliko bolj pomembno, da znajo člani skupine delovati konstruktivno in vzajemno, nenazadnje je ena od zahtev takega dela urjenje kompetenc dela v skupini, ne glede na lastne interese in želje. Potek dela je natančno voden in učenci vseskozi vejo, kje so, saj vse napotke jasno opredelim in zapišem. Učenci si oblikujejo načrt projektne naloge, ki ga vseskozi spremljajo in po potrebi spreminjajo.

Po opravljeni analizi besedila morajo učenci oblikovati osebno izkaznico projekta. To naredijo s pomočjo navodil, ki jih posredujem. Vsaka skupina ponudi svoj predlog tako za ime kot za logotip projekta. Končno odločitev izberemo z glasovanjem. V dokumentu določimo cilje in rezultate, ki jih želimo doseči. Učencem pa je prepuščena odločitev, katera pravila in omejitve bodo sprejeli, s čimer prispevajo k motivaciji in disciplini.

Vsaka skupina prejme in oblikuje svoj plakat, na katerega preriše miselni vzorec s posameznimi točkami, kot ga ponudim. Nanj napiše imena svojih članov in med njimi izbere vodjo. Člani skupine po razmisleku ponudijo čim več izvirnih zamisli, s katerimi bi spodbujali branje. Med vsemi zamislami izberejo najizvirnejšo in seveda uresničljivo ter jo zapišejo v svoj miselni vzorec. Pri tem izpolnijo tudi ostale rubrike. Vodja skupine zapiše izbrano zamisel tudi na skupni večji plakat projekta, kjer so zbrane zamisli vseh skupin. Tako postane razvidno, kaj vse bodo posamezne skupine

razvijale. Zamisli so različne – od branja mlajšim učencem, do izvirnih kazalk, kamišibaja, anket, seznamov priljubljenih knjig in filmov, PowerPointov na temo branja in še česa.

Naslednja pomembna faza projektnega dela je poimenovana Drevo aktivnosti. Učenci tudi za to fazo oblikujejo manjši plakat z miselnim vzorcem, kot ga predstavim, in vanj zapišejo vse potrebne dejavnosti, ki jih bodo pripeljale do končnega izdelka. Pomembno je, da so v miselnem vzorcu izdelki zapisani s samostalniki, dejavnosti z glagoli, dodan pa je podatek o nosilcu dejavnosti in predvideni čas izvajanja. Vodja skupine poskrbi, da vse dejavnosti zapiše tudi na skupni večji plakat projekta.

Faza, ki sledi, postavlja v ospredje čas, saj mora vsaka posamezna skupina po mojih navodilih na manjši plakat oblikovati časovnico, iz katere bo po dnevih razvidno, kaj mora kdo opraviti. Obenem pa je prav časovnica tista, ki skupini omogoča jasn vpogled v lasten napredek, saj je razvidno, kdaj naj bi kdo kaj počel. Vodje skupin morajo svoje časovnice zapisati na skupen plakat projekta.

V nadaljevanju vodje skupin oblikujejo semafor, s katerim preverjamo, ali projekt poteka po načrtih ali ne. Ta vsebuje tri barve: zeleno, ko je dejavnost opravljena v roku, oranžno, ko deloma zamuja, in rdečo, ko je zamuda res velika. Semafor oblikujejo vodje skupin na večji plakat, kamor zapišejo načrtovane izdelke svoje skupine, ob njih pa dnevno prilepijo ustrezno barvo glede na potek projekta. Naloga vodje je, da sledi napredku in skupaj s člani išče rešitve v primeru težav.

Zadnja faza projektnega dela je poimenovana Povejmo svojo zgodbo in nastopi, ko imajo skupine izdelane svoje izdelke. Takrat povabim učence k oblikovanju še zadnjega manjšega plakata, na katerega poleg določenih podatkov o skupini oblikujejo še miselni vzorec z vprašanji, na katere odgovorijo. S pomočjo tega plakata vsaka skupina predstavi svoje delo od začetka do koca, obenem pa poroča tudi o tem, s kakšnimi težavami so se srečevali njeni člani in kako so jih rešili, kaj so se iz takega načina dela naučili in kaj bi spremenili. Vedno se dotaknejo tudi medsebojnih odnosov, težav pri sporazumevanju in delovanju skupine, saj je vse to pogoj za uspešno opravljeno delo. Tako poročajo, da ni vedno lahko načrtovati in odpravljati težav, ki se sproti pojavijo. Projektno delo pozitivno vpliva na samostojno delo in znanje udeležencev, saj morajo biti dejavni in odgovorni, natančni in prilagodljivi.

Rezultati in sklepi

Delo v skupini je za učence drugega in tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja zanimivo. Če so projektnega načina dela vajeni in ustrezno vodeni z natančno opredeljenimi zahtevami, cilji in časovnico, imajo

to delo radi. Namen uvajanja različnih metod dela je, da bi jih učenci spoznali in uporabljali tudi kasneje pri samostojnem učenju. Ta metoda je koristna pri seminarskih nalogah, projektnem delu, referatih, govornih nastopih, pri učenju za pisno ocenjevanje znanja in še kje. Projektno delo na začetku zahteva nekoliko več časa, saj je treba projektne faze natančno načrtovati, predvideti rezultate in morebitne težave. Pogosto se zgodi, da je treba tudi kakšno idejo drugače izvesti, kar pomeni dodatno načrtovanje, sprejemanje hitrih in učinkovitih odločitev, saj je vsak projekt časovno omejen. Po drugi strani pa so prednosti takega dela razvoj veščin in kompetenc učencev na področju skupinskega dela in sodelovanja, kar bodo potrebovali v prihodnosti. Sama izvedba je na začetku zamudnejša, saj se učenci z metodo šele spoznavajo, vendar je prednost v tem, da se znajo kasneje lažje organizirati pri samostojnem delu. Med vsemi tehnikami, ki jih spoznajo, bodo kasneje uporabljali le eno ali dve, lahko pa bodo s kombinacijo prišli do novih oblik. Učiteljeva naloga je, da predstavi metodo, učencem pa pusti izbiro. S pomočjo vodenih dejavnosti, pri čemer je rdeča nit prav branje v najširšem smislu, se interes za branje poveča, vendar pa mora biti ta tema vseskozi prisotna. Učitelj mora v skladu s cilji v UN natančno izbirati vsebine, prilagajati metode in oblike dela ter natančno izbirati cilje. To vzame v začetku veliko časa in težko je predvideti rezultat, saj sta delo učencev in njihov odziv v procesu neznanka. Vendar je prav učiteljeva prilagodljivost, ki je obenem posredni vzor učencem, tista učiteljeva kompetenca, ki nezavedno vodi tudi učečo se skupino. Učitelj si mora dovoliti, da se uči, da ne ve vsega v naprej in da v proces tudi sam vstopa odprto. Tak način dela spodbuja samostojno učenje, saj sili posameznika v dejavnost. Pri tem se poleg učnih spretnosti urijo tudi druge kompetence na medosebni ravni, saj je delo v skupini ena od oblik, ki jo bodo morali v prihodnosti uporabljati in obvladati. Učitelj lahko vseskozi preverja napredovanje projektnega dela in njegovih učinkov.

Viri in literatura

Učni načrt za pouk slovenščine v devetletni osnovni šoli. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf. (6. 2. 2022).

Nelsen, J. in Lott, L. (2000). *Pozitivna disciplina: reševanje sporov z najstniki*. (Zbirka Vzgoja za življenje). Tržič: Učila.

Poganjki projektov – učni pripomoček za osnovno šolo. Dostopno na: <https://www.pmi.org/pmi-educational-foundation>. (6. 2. 2022).

Marentič-Požarnik, B. (2012). Učenje učenja med izkušnjami preteklosti in izzivi prihodnosti. *Šolsko svetovalno delo*, 16/3–4. Zavod republike Slovenije za šolstvo. Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOCADEBYEYN/?query=%27contributor%3dMarentic%27-Po%25bearnik%2c+Barica%27&pageSize=25>. (6. 2. 2022).

Priloga 1

ANALIZA PREBRANEGA BESEDILA

Naslov književnega besedila: _____

Avtor: _____

Zvrst: _____

Besedilo spada v to zvrst, saj _____

Vrsta: _____

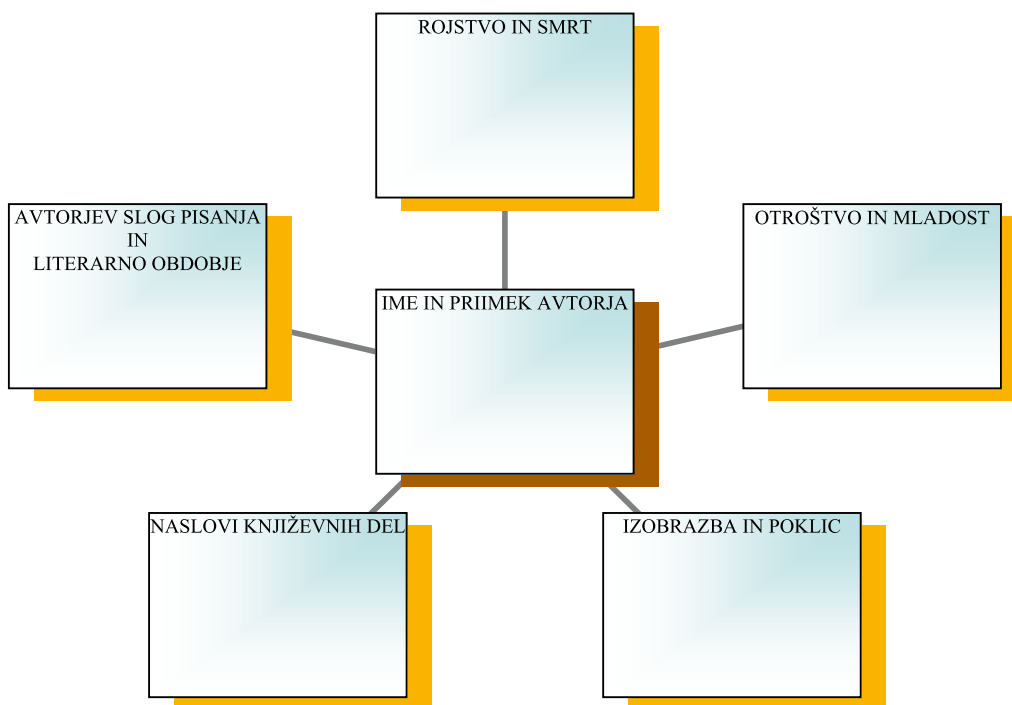
Besedilo spada v to vrsto, saj _____

Strnjena obnova besedila: _____

Tema besedila: _____

Sporočilo književnega besedila: _____

Poišči podatke o avtorju ter jih zapiši v miselni vzorec:

Zbrane podatke uporabi v smiselno zaokroženem besedilu:

[illegible]

OSEBNA IZKAZNICA

1. Vsaka skupina izbere in predstavi svoj predlog za ime in logotip projekta.
2. Končno odločitev izberemo z glasovanjem.
3. Določimo cilje, pričakovane rezultate, pravila ter omejitve.
4. Na plakat oblikujemo osebno izkaznico projekta.

OSEBNA IZKAZNICA

Ime projekta: _____

Logotip projekta: _____

Cilji in pričakovani rezultati: _____

Pravila in omejitve: _____

OBLIKUJMO IN UREDIMO IDEJE

1. Na plakat zapišite:

Razred: _____

Člani skupine: _____

Projektni vodja: _____

2. Na plakat prerišite miselni vzorec.
3. Vsak član skupine naj predlaga tri primere končnega izdelka.
4. Med vsemi predlogi izberite tistega, ki ga boste uresničili.
5. Miselni vzorec na plakatu izpolnite z izbranim predlogom.
6. Vodje skupin prepisite na skupni plakat projekta izbrano zamisel.

DREVO AKTIVNOSTI

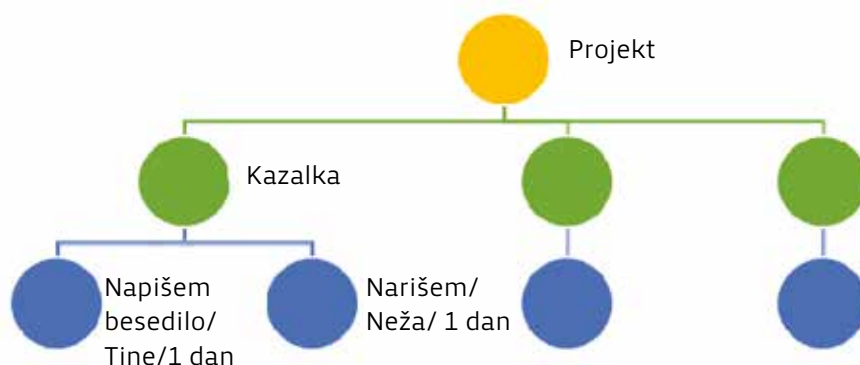
1. Na plakat zapišite:

Razred: _____

Člani skupine: _____

Projektni vodja: _____

DREVO DEJAVNOSTI

2. V drevo dejavnosti zapišite izdelke, ki jih boste oblikovali (samostalniki).
3. Za vsak izdelek dopišite dejavnosti (glagol) in potreben čas.
4. Člani skupine si naloge enakovredno razporedite.
5. Vodje skupin zapišite na skupen plakat projekta razporeditev vaših nalog.

ČASOVNICA

1. Na plakat zapišite:

Razred: _____

Člani skupine: _____

Projektni vodja: _____

ČASOVNICA

Pon 23. 1.	Tor 24. 1.	Sre 25. 1.	Čet 26. 1.	Pet 27. 1.	Sob 28. 1.	Ned 29. 1.	Pon 30. 1.	Tor 31. 1.	Sre 1. 2.
	Napišem besedilo kazalke/ Tine/ 1. dan								

2. Oblikujte časovnico po dnevih ter vanjo vpišite vse načrtovane izdelke in dejavnosti, imena oseb, ki so zadolžene za izvedbo, ter potreben čas.
3. Vodje skupin zapišite na skupen plakat projekta časovnice vaših skupin.

SEMAFOR

1. Vodje skupin izdelajte skupen plakat z naslovom Semafor. Na njem zapišite izdelek svoje skupine in po dnevih z barvami označujte napredek vaše skupine.

POVEJMO ZGODBO PROJEKTA

1. Člani skupine na manjše plakate narišite in izpolnite spodnji miselni vzorec o opravljenem delu. Z njegovo pomočjo predstavite svojo izkušnjo projektnega dela.

